

Biz siyasetçi değil sanatçı olmalıyız

Şiirle bağını açıklarken, “Yazarak direndiğimi düşünüyorum. Direnmeye çağırıyorum da. En basit şeylerden, yemek yemekten uyumaktan sevişmekten söz ederken bile artık politik olmak zorunda olduğumuz zamanlarda yaşıyoruz,” diyor Hüseyin Kıran. Ve devam ediyor; “bu, özel ve örgütlenmiş bir saldırı değil kanımca; sistemin mantıki sonuçlarına varmasıyla ilgili bir durum.” Şiir kitabı “Madde Kara” ve ilk romanı “Resul”den bu yana kitaplarında özgün bir edebiyat dili oluşturan Hüseyin Kıran Odak Yazar sayfalarımızın konuğu oldu.

İPEK BOZKAYA

ipekbozkaya@hotmail.com

Sizin kitaplarımızla sık özdeşleştirilen antikahramanlık kavramıyla başlayalım. Antikahramanlıkla kahramanlık arasındaki çizginin bulanıklaşmaya başladığı günümüzde genel tanımlar ve kişisel tanımlarımız çoğu zaman yetmiyor antikahramanı tanımlamaya. Resul'e, Gecedegiden'e, Benim Adım Meleklerin Hizasına Yazılıdır'a bakınca sizin kahramanlarınız Oblomov'un, Mösyo Mersault'un, Bardamu'nun, Selim Işık'ın, Aylak Adam C.'nin, İvan Karamazov'un oluşturduğu bir gruba dahil oluyor mu? Dahil olmuyorsa Resul'ün, Gecedegiden'in, Ruhi'nin bunlardan farkı ne?

Apaçık bir yanıtım yok. Ben çalışırken edebiyata ve onun üretiminin içine bakmıyorum; hayata bakıyorum. Sayılan kahramanları içeren metinlerden haberdarım doğal olarak. Ancak kahraman yazayım, anti-kahraman yazayım gibi bir motivasyonum yok.

Yazarken, pek çok alan açılıyor. İnsanla ilgili, tarihselliğiyle ilgili, temel varoluş durumlarıyla ilgili birçok mesele önümüze geliyor. Kahramanların sağlamca ayakta durabildiği zamanlarda bunu koşullayan toplumsal bir ortam olduğunu görüyoruz. Roman sanatı daha başlangıcında bile burjuva bireye itiraz etmeyi başarmıştı. Romanı kuran iki temel metinden birisi "Robinson Crusoe" ve onda temsil edilen egemenlik ve tahakküm, ele geçirme-el koyma, emperyal arzularsa ki bence eril bir metindir, bir diğer kurucu metin olarak "Don Quijote", "reel" hayata itirazdan temellenir ve kanımca dışı bir metindir.

Reel hayata itiraz edebilecek kuvvetleri hep buluyoruz insanın içinde açık-saklı biçimlerde. En umulmadık zamanlarda ortaya çıkan, tam anlayamamam da gelişmek, serpilme isteği bir canlı formunun engellenmeye karşı verdiği tepkiyle karşılamayı tercih ettiğim özgürlük talebi, baskıcı bir realitenin karşısına dikiliyor. Pratik politika alanından sanat alanına dek bunun ölmez bir temel olduğunu izleyebiliyoruz. İşte bu ölmez temeldir; özgürlük talebidir; imkânlı olanın mümkün hale gelmesi istencidir; sanat bunu söylemelidir.

Başkalarının insanların başka canlı formlarının hayvan ve bitkilerin inorganik doğanın tahakkümü üzerinden değil, özgür olmayı yüklenebilecek kadar güçlü olmakta ortaya konacak bir gelişmişlikten söz açmak gerekli görünüyor. Bu açıdan, çöken edebiyat değil böyle bakılırsa; çöken insan ve onun toplumu. İnsan üretmeyen

bir toplumun edebiyatından kahraman üretmesini beklemek doğru olmayacak.

Geçen yüzyılın başında devrimci bir kahraman, yeniye arayan, daha adil özgür bir toplum yaratmak isteyen ve bu toplumu hedefleyen ya da bu toplum tarafından üretileceğine dair umutlar beslenen kahramanları, yazmak anlaşılırdı. Artık değil. Uzun süredir değil. Sanat üretimi gerçekleşirken sanatçı nereye bakıyor? Nereden kalkışıyor? Genellemeler yapmak mümkün olsa da kendi fikrimi ileri sürmem daha makul görünüyor. Sanat bir oyun değildir. İnsan çöktü ise bu çöküş hakkında estetik dolayım kullanarak düşünmeliyiz. Çöküşün altında kalmamak mümkün değilse bile, yeni bir başlangıç, bir sıfır noktası edinerek buradan olarak yükselmenin zemini hakkında, olanakları hakkında düşünmeliyiz. Teknik yeterliliğin sunumu değildir. Parlak ve budalaca bir teknik sunum değildir. Bir tür estetik farkındalığın işlenerek açılmasıdır. Bunlar değildir. Zamanımızda bana göre estetize edilmiş bir öfkedir. Yanlış yaşanan hayata duyulan öfkedir. Yanlış temellenmiş kültüre öfkedir. Din ahlak baskısına, insanın kendini gerçekleştirme önündeki tüm engellere öfkedir. Bunlarla nasıl baş edileceğine dair düşünmeyi içermelidir. Sanat böyle amaçlı biçimde kurgulanmaksızın sanat olacak ama bunları da örtülü biçimde işaret edecektir.

Sanat bütün eleştiri imkânlarını barındırıyor; sanatçının bunu bu imkanları yüklenmesi gerekli değil midir? Bugünün sanatının en büyük zayıflığı bir iddiasının olmamaklığıdır bana göre. İddia dendiğinde, insani duyarlılıkla yola çıktıklarından kimsenin kuşku duymadığı sol sosyalist eğilimin işaret ettiği bir iddiadan, iktidar iddiasından söz etmiyorum. İlgisi yok. İktidara gelmek için hayatını ortaya koyan devrimci, iktidarda bulunan ve bunu korumak için hayatını ortaya koyandan ne ileride ne de başka bir zeminde bulunuyordur. Bütünüyle çökmüş ve teoride ve pratikte tasfiye olmuş bu sistematiğin, sanatın iş ve işleyişi açısından sözü bile edilmez bir yerde duruyordur; sanatın işi ve işleyeceği yer, insanın özgürlüğüdür; dolaymsız bir özgürlük; vesayetsiz bir özgürlük; kimsenin budalaca şartlarına bağlanmayan bir özgürlük; sandıldığı gibi doğuştan eline geçirdiği haklarla alakası olmayan, hak edilmesi gereken bir özgürlük! Ne burjuva içeriğiyle özgür insan bu, ne de sosyalistlerin vaat ettiği anlamda özgür insan; yeni bir varlık aşaması olarak ileri süreceğim; yeni bir varlık olarak insan, insan denen bu güncü formun ötesinde yerleşecek ve mevcut potansiyelini bütünüyle or-

taya koyarak kendini gerçekleştirecek; yeni bir varlık gerekiyor. İnsan denen canlılık formunun üstünde ve ötesinde, verili kültürden azade, verili bedensel formun imkânlarının sonsuzca yenilenmesi mümkün olacak; evrimle kazanılmış niteliklerimiz olduğu kadar, evrimle yitirilmiş yeteneklerimiz melekelerimiz de vardır. ...

Sanat nereden kalkışır; nereye dikmelidir gözünü? Asla aşlamayacak zemine bence; dolayısıyla güvenlik meselesine. Başka varlıklarla aramızdaki doğru mesafeyi anlayıp korumaya ne kadar da çok mesai harcıyoruz? Başka insanlarla aramızdaki mesafeyi düzenlemeye ne kadar çok mesai harcıyoruz. Ama okuduğumuz metinler, sonu gelmez bir harfler bulamacının içinde yüzdüğümüz duygusu yaratıyor sadece. Hayvanla böcekle bitkilerle kimisini içimize sokuyoruz yiyerek kimisini kendimizden uzakta tutmak için ilaçlar haşere diyoruz tuzak ve engeller av yeteneklerimiz sonu gelmez çabalar içinde, yırtıcılar diyoruz. İnsan da yırtıcı bir türdür; ahlak ve dinsel sistematiği bunu kendisinin de gayet iyi bildiğini gösterir. Bu enerjileri nasıl yönetebiliriz saf bir özgürlük vaaz ediyorsak? Yok ederek ya da yok sayarak değil olsa gerek; ne yok oluyorlar ne de yok saydığımız için ortadan kayboluyorlar.

Yiyecek elde etmek canlılığın sürdürülmesi olarak; cinsellik ve erotizm, canlılığın mevcudiyetinin şenliği olarak ve bunların önündeki engellere dikmeliyiz gözümüzü; dolayısıyla kapitalist üretim tarzı, dolayısıyla ahlaki sistemlerimiz, bunların kalktığı zeminin bulunması ortaya konması ve yeni bir başlangıç noktası aranması. Yeniden bir ekonomik sistem insanları özgürleştirecek bir zemin bulunması işini edebiyat elbette sağlayamayacak ve dolaysız biçimde bunun üzerinde düşünme yeteneği de yoktur; ancak bu bizim bunları sorun edinemeyeceğimiz anlamına da gelmez. Edebiyat bir dolayım üzerinden konuşuyor ve düşünüyor. Estetik gereçleri kullanmak zorunda. Günümüzün orta sınıf insanına bakarak yeni bir gelecek inşa edebileceğimizi düşünmüyorum. Başka bir temel bulup edinemeliyiz, budur düşüncem. İnsanın içinde yaşadığı yaşamak zorunda bulunduğu toplumun işleyen kuvvetlerini yok saymaktan söz etmiyorum. Bu kuvvetlerin yol açtığı toplumsal ortamın insana nelere mal olduğuna dair bir bilincimiz neden yoktur; vardı bu bilinç ve neden ortadan kayboldu, bunu anlamaya çalışıyorum. Yeniden bir başlangıç mümkünse bile, bütün imkânların sonuna kadar tüketilmesi gerektiği açıktır. Ancak bundan sonradır ki yeni alanlar açılacak, insan kendine yeni alanlar açacak ve buralara yerleşmeye meyle-

Ben çalışırken edebiyata ve onun üretiminin içine bakmıyorum; hayata bakıyorum. Sayılan kahramanları içeren metinlerden haberdarım doğal olarak. Ancak kahraman yazayım, anti-kahraman yazayım gibi bir motivasyonum yok. Yazarken, insanla ilgili, tarihselliğiyle ilgili, temel varoluş durumlarıyla ilgili birçok mesele önümüze geliyor.

decektir. Rûya gördüğüm düşünülmesin. Kahramanların ki onlara hiçbir bakımdan “kahraman” denmez; rûya görmüyorlar, ben de öyle. Yeni bir alanın açılması, mevcut alanın tamamen tüketilmesiyle mümkün olacak.

Anlaşılabileceği üzere sadece düşünüyorum. Varmaya çalıştığım bir nokta yok bu metin içinde. Dolayısıyla bağlama geri dönersem; bir insan etkinliği olarak edebiyata inanırım; ancak buna bel bağlamamak gerektiğini düşünüyorum. Kimse yazı yazdığı için kurtulmuyor ve yazı kimseyi kurtarmıyor. Ne kahramanlar ne de anti kahramanlar yazmak değil benim düşünceme göre mesele. Daha temelde ve derinde hayatta bulunmak denen bu basit ama müthiş karmaşık durumu tamamen anlayamayacağımızı sanıyor ve kendime bir yaşama alanı açmak istiyorum; bunu başka insanlardan bağımsız biçimde yapamayacağıma dair bilincim net. Birlikte özgürleşmenin insan denen türün yeni bir aşamasına doğru giden yolu göremek açmasak bile birkaç işaret koymanın gereğini düşünüyorum; beceremeyeceğimizi kabul edebilirim, denemeye degeceğini de.

Söyleyeceğiniz çok şey var. Bunun için neden edebî formu tercih ettiniz? “Yoksa bütün bu lafların, bu belâgatın meseleyi halledeceğini mi sanıyorsunuz?” diyor Çehov, ben de size soruyorum.

Halletmez belagat. Nasıl böyle düşünebiliriz ki? Ve fakat şunu da kabul edebilirim bir yandan; bir mikrobun bir gövdeyi yere yıktığına şahit oluyorsunuz durmadan. Bir metal bilye parçasının devasa bir makineyi kırdığını biliyoruz. Her seferinde değil, kesinlikle değil. Yine de elimizdeki kozu oynamamız gerektiğini düşünmek için nedenlerimiz vardır.

Elbette hayır. Aslında neyle karşı karşıya olduğumuzu gerçekten düşünürsek, edebiyatın da kuvvet kaybettiği zamanlarda bulunduğumuzu da hesaba katarak, edebiyatın bu büyük kuvvetlerle baş etmesi imkânsız; apaçık bu. Ancak belki bir basit benzeştirme ile bir mümkün şeyi bir imkânı işaret edebilirim. Şu; bütün ve görkemli bir gövdeyi içine ulaşan ve benim gerçekte nasıl işleyerek bu etkiyi yaptığını gerçekten bilmediğim bir mikrobun hastalandırmasını ve bazen öldürmesini düşünebiliriz. Kültürün büyük ve kuvvetli görünen gövdesi, doğru bir yabancı etkiyle kolayca çözülmeye uğratılabilir belki. Dolayısıyla edebiyatın, mevcut sisteme kültürel sisteme eklenerek ki bu noktada kültürel sistemin ekonomik yapının önemli parçası ve besleyeni olduğunu insan bütününe eylem ve etkinliklerinin hem belirleyeni hem bu belirlenimler tarafından üretilerek artırıl-

dığını işte asıl insan denen türün bu acımasız açmazın dışına taşınmasının gerekliliği üzerinde durarak; tam da bu alanın dışına taşınmak için bir etki uygulamanın mümkün olup olmadığının sorulmasının elzem olduğunu ileri süreceğim.

Sözler ve belagat, bize yeni imkanlar sunacaktır, ancak insandan yana genel bir bilgiye, bir tür ön kabule sahip olmak için onun tarihselliğine ilişkin net bir kavrayışımızın bulunması gerek. Bu noktada söylemek istediğim bir şey var; ben temeli yitirmiş, kültürün tamamen içinden konuşan edebiyat metinlerinden pek haz etmeyen birisiyim. İnsanı temel kuvvetleri yerine AVM’lerde eczanelerde eşyanın ve sıradan duygularının içinde erotik sonsuzlukta değil basit cinsel eylemde karmaşasının içinde değildi gerçekte bulunmayan bir donma aşamasında aramanın iş olmadığını düşünüyorum. Bugün yazılan edebiyatın çoğunu okunmaz ve okumaya değer bulmuyorum; nihayet, okumuyorum da. Ancak bütün bu söylediklerimin ötesinde itiraf ederim ki, tamamen “doğru bir ideoloji” ile yazılmış kötü bir metin mi, “yanlış bir ideoloji” ile yazılmış iyi bir sanat eseri mi diye sorarsanız, ben ikincisini birinciye açık ara üstün tutarım. Biz siyasetçi değil sanatçı olmalıyız. İşaret ettiğim şey propaganda sanatı değil, bunun açık olması gerek. Bir teorik zemin düzeltilmesi gerekiyor sanatta; söylediğim bu.

Ama ben sanata bireysel bir kurtuluş alanı olarak bakabilirim; nihayetinde içindeyim. Yetkinliği bu etkinliğin üzerinden kuruyorum ve ondaki imkânları kendi mümkünüme çevirebiliyorum. Nasıl işleyeceği sorunu sadece benimle ilgili olmasa gerek.

Yapıtlarınızda kurduğunuz yeni dili, kahramanlarınızdan da yola çıkarak günümüzün yeni insan gereksinimine bağlayabilir miyiz? Yeni insan yeni dille mi mümkün? Özgürlüğü vaaz eden metinler yazmak yeni dil ile doğrudan mı bağlandı? Dil ile kurduğunuz ilişkiyi kendi üretiminiz bağlamında ele alırsak neler söyleyebilirsiniz?

Yeni insan bir öngörü ve talep olabilir. Sanırım daha ziyade ikincisi doğru. Bu bir taleptir. Yeni insan talep etmeyi hayata uygun ve tamamen mantıklı buluyorum; bir tür gerçekleşmesi mümkün olmayan bir romantizm olarak bakılmasını anlamlı bulmuyorum. Belli bir formülle varılabilecek bir aşama olmamakla birlikte, kısaca, zorunluluklarından azade, kendisiyle ve toplumla ilişkilerini özgür ve gelişkin bir zeminde bulunarak kurabilen insanın, körelmiş ve köreltilmiş bugünün insanından çok daha ötede bir yere otağını kuracağını ön görmek aşırı olmuyor. Ekonomik zorunluluk-

Kişisel yetkinliğimi dil üzerine kurmaya çalışmama rağmen, dilin yapısal bir sorun barındırdığını düşünüyorum. Başkaları tarafından, bilinen zamanların ötesinde icat edilmiş bir gereçten söz ediyoruz; öyle ki insan kuruluşunun temel yapı taşı olarak da işlev görüyor. Dolayısıyla onu tamamen sökmek mümkün görünmüyor.

larımızdan zaten şu anda bile kurtulabilecek durumda olduğumuz açıktır; mevcut üretim yapısıyla bütün insan nüfusunu fazlasıyla çalışmak zorunluluğundan kurtarabiliyoruz. Önündeki engeller hakkında siyaseten olduğu kadar kültürel düzeyde de düşünmeliyiz. Kapitalist üretim ilişkilerinin bir yandan insandan kalkışan bir zemini vardır. Başkaları üzerinde egemenlik kurmada-iktidar olmadaki şu erotik tatmin hakkında düşünmeli ve dersini yeterince çalışmış bir toplumun bireylerinden olumsuz enerjilerini akitacak başka kanallar bulmaları için umutlu olmalıyız.

Dil insan meselesi benim açımdan çok da çekici değil. Kişisel yetkinliğimi dil üzerine kurmaya çalışmama rağmen, dilin yapısal bir sorun barındırdığını düşünüyorum. Başkaları tarafından, bilinen zamanların ötesinde icat edilmiş bir gereçten söz ediyoruz; öyle ki insan kuruluşunun temel yapı taşı olarak da işlev görüyor. Dolayısıyla onu tamamen sökmek mümkün görünmüyor. Ve dil içinde bütün insanı tutsak kılabilecek yükü, geçmiş ve çok geçmiş çağlardan bu güne taşıyan bir araç da oluyor. Yeni dil, bütün ahlaki kodlarından yan anlamlar dahil bütün anıştırmalarından kurtulmuş bir dilse, razı olabilirdim. Mekanik bir anlaşma dili. Benzetmelerden arınmış bir dil. Dolayısıyla bir dil. Eğer dilsiz yapamıyorsak, şarkıda şirde gündelik dilde atasözü ve menkıbelerde saklı bütün o arkaik yükten kurtulmak gerekecektir. Bunu yapmak için gereken dil-sökümü için birlikte çalışmalıyız. Küfürlerde eril ifadeler bulan feminist hareket aktivistleri, dilin cidden ne kadar da eril olduğuna ilişkin bir bilinç oluşturmaya başladılar ve bu iyi.

Kendi adıma asıl, metinleri anlattı dilinin dışına taşımaya çalışarak, günde yaşanan karmaşayı travmatik deneyimlerin art ardalığını dursuz çalışmamızı boş zamansızlığımızı hayatın büyük bir kuvvet olarak üstümüze saldırısını karşılayabilecek; bir bakıma bu saldırıyı sektirecek bir kalkan olarak dil, diğer yandan da bu saldırının bütününe kendini açacak ve onu temsil edecek onu karşılayacak hayatın korkmayacak bir dil; ve bunlarla birlikte bize yeni imkanlar hakkında fikirler de verebilecek bir yetkinlik dili. Fazla şey mi bekliyoruz bilmem; yapabildiklerim ise pek sınırlı.

Edebiyatın işlevi nedir günümüzde? Bir itiraz imkanı olarak mı değerlendirilmeli? Edebiyatın mikro ve makro anlamda köklü değişimi gerçekleştirilecek mucizevi güçleri var mı?

Günümüzde edebiyatın pratik işlevi eğlence sektörünün bir alt kolu olarak örgütlenerek işleyegiden kapitalist sistem içinde bilinçleri tutmak, insan teklilerini kapitalist üretim ve bö-

lüşüm biçimine yedeklemek, düşüncelerini ama eleştirel düşüncelerini engellemektir. Yaygın olarak yazılan ve piyasaya sürülen metinleri okuyarak yaşanagiden hayatın yanlış olduğu gibi bir sonuca varmanızın imkânı yoksa ve yaşanagiden hayat baştan ayağa yanlışsa, başka nasıl düşünebiliriz? Hayatın doğru ve insanın temel akarlarıyla uyum içinde olduğu düşünülebilir. Ben itirazsız, yaptığımız şeyi yapmaya devam edin derim; benim metinlerimle bir işiniz olmamalıdır. Edebiyatı da hayatı da ben tarif ediyordum değilim. Ben bir bilinç biçimi ileri sürüyordum. Birlikte yürütebileceğimiz bir eleştirel muhalefetin küçük bir parçasından başka bir şey değil. Hayatın her yerinde her an parlayan ve ölen, büyük bir nehre dönüşmeden yok olan ve başka zeminlerde durmadan yeniden vücutlanan bir şey bu. Özgürlük istenci her yerde, yaşamın her alanında. Tutsaklık bilinci de her yerde ve yaşamın her alanında. Oyalanmak isteyenler için evet kocaman bir edebiyat yazılıyor. Neden olmasın? İçselleştirmemiz için onca çabaladıkları şeyi içselleştirdik çoktan. İnsan olmak bu kadardır; sonuna geldik bunun.

Bir çare ortaya çıkacaksa umulur ki bu insanın kendi içinde bulunan kuvvetlerinden kalkışacak. Edebiyat bu kuvvetlerden sadece bir tanesi. O da eyleyecek ve üzerine düşeni yapacaktır. Kendi yetkinliğini kuracak, sözünü söyleyecektir. Bir tür kurtuluş reçetesi

önermek elbette onun işleri arasında bulunmuyor.

Komünizmin önerileriyle düşünmek gerek. Özgürlük sorunu, özgürlük kavramının hayatımızdan çıkışıyla vücut bulacak. Hayatları sürdüren bu yeni varlıkların bir edebiyata ihtiyacı bulunmayacak; herkesin kendi mükemmeliğiyle ortaya çıktığı toplum, artık insan-oluş'un ötesinde yerleşen yeni varlıklar olarak yaşama etkinliği bütünüyle sanata dönüşecek. Yemek hazırlamak ve uyumak, bir arkadaşı görmek; ki aslında ne büyük bir şeydir bir başka insanla karşılaşmak; birbirine benzeyen bu adına toplum denen bulamacı oluşturan bireylerden söz etmiyorum; kendini kurmuş bir varlıkla gerçek bir karşılaşma büyük hazırlık gerektirir; kendini aşmayı açmayı gerektirir; edebiyat ve her şey bu varlığa doğru gidişimizde bize eşlik edip yol gösterir sadece. Bir hayvanla karşılaşmayı, bir bitki formu karşısında ya da dağ, hayranlık ve yücelik duymayı unuttuk. Onları besinler, ya da süs materyalleri olarak görüyoruz ya da zararlılar! Zararlı bitki diyemeliyiz. Yabancı hayvan evcil hayvan nasıl diyebiliyoruz? Kendi türümüz dışındaki varlıkların kendi ölçülerimize kullanılabilirliklerine göre sınıflandırmak yetkisini nereden alıyoruz? Birbirimize yapabildiklerimize bakılırsa, büyük bir yıkımdan başka bir şey kucaklamayacak bizi. Ama olumlu anlamda yapabildiklerimiz de var; o yıkımların sonrasında yeni toplumsal

imkânlar üreterek ilerlemeyi de başarmışız. Dünya Savaşları yapmış ama bunlardan sosyalist devrimler çıkarmışız. Yenilgi kesindir. Ardından gelecek yaşama ümidi de öyle. Edebiyat ne yapar? Yaşanan hayata güzelleme yapmasın da, ne yapacağını buradan benim söylemem kadar aptalca ve komik bir şey olamaz sanırım. Bunları söyledim diye kimsenin bilincini ya da yazısını değiştirmeyeceğini de biliyorum. Büyük kuvvetlere etki etmeye çalışan küçük bir kuvvettir edebiyat. Bu, bizi diplomasinin alanına çıkarır aslında; küçük kuvvetin büyük kuvvete etki etmesi meselesini en iyi diplomatlar bilir; fakat edebiyat bambaşka bir direnme biçimi buldu. Egemen dünyanın parçası olmayan bilinçler üretiyor. Kapitalizmin işine yaramayacak metinler; çağrılarla dolu! Öfkeyle özgür olmayı vaaz eden metinler! Bırakıp giden, elde tutulamayan. Göçebeliliği seçen! Dile yerleşmeyen! Satılamaz ve satın alınmaz yazılar üreterek direniyor edebiyat! Kendi sahiçiliği içinde yanmaya aday; kimseyi aydınlatmayı değil, kendisi saltık ışık olmayı isteyen metinler! Gündelik hayatın kapitalist örgütlenmesinin işine yaramayacak enerjiler bulup ortaya çıkarıyor!

Bunları yapıyor ve bunlarla insanların ne yapabileceğiyle ilgilenmiyor edebiyat.

Romanlarınıza yeterli derecede ve yeterli olgunlukta eleştiri aldınız mı? Eleştiri kurumuna getirdiğiniz bir eleştiri var mı Türkiye’de?

Plastik kartlarımızı bir kerede hep birlikte kaldırıp atmaya düşünelim derim. Ya da en büyük eylem olarak büyük şehir makinesini kırıp atalım; terk edelim şehirleri! İnsan olmayı terk edelim! Yeni yataklarda uyumaya meyledelim. Yeni ışıklarda görmeye. Yeni seslerle tanışalım. Gerçek bir kurt uluyuşunu duymadan ölmek kadar kötü ne tasavvur edilebilir; böyle bir yoksulluk ve yoksunluk bizimkisi. Bilmiyorum, birlikte düşünelim diyorum.

Edebiyattan ya da genel konuşur- sak sanattan bağımsız bir eleştiri ola- maz; nihayet eleştiri türev bir etkin- liktir. Edebiyat bulunmazsa bir eleştiri zemini de kalmamış demektir; dola- yısıyla başlı başına bir kurum olarak eleştiri alanını irdelemek ne kadar mümkündür?

Böyle söylenince, edebiyatın ne 'liği ve niteliği, onun kültürün içinde işgal ettiği alan, bu alanı doldurma biçimi ve bunun kültürle nasıl ve neye hiz- met eden bir ilişkiye girdiği sorgulan- malı, ancak bundan sonra eleştirisinin neyi eleştirdiği netleştikten sonra bu etkinliğin niteliği hakkında bir fikir ileri sürülmeli kanımca. Dolayısıyla bir eleştiri etkinliği ve onun kuvveti, ancak yetkin ve muhalif bir edebiyat yaygın ve etkinse konuşulmaya değer- dir. Ortada yetkin ve etkin bir edebi verim üretim bulunduğunu güçlü biçimde ileri sürebiliyor muyuz? Bu da esasta şuna bağlı olsa gerekir; kül- tür bütünü insan etkinliklerinin bir alanı, önemli bir alanıdır ve bir insan toplumundan bahsetmenin temel ko- şulu, kültür alanından bahsetmekle imkandır. Böyleyse, kültür hakkın- da apaçık bir bilinç edinmek elzem görünüyor. Bütün bir insan etkinliği olarak insanların birbirleriyle bireyler gruplar sınıflar farklı kültürel yapıla- rın birbiriyle ilişkilerinin tümüdür ve elbette insan teklerinin birbiriyle iliş- kileri de bu gibidir. Çok geniş bir alan bu. Eylediğimiz her şeyin nihai bu et- kinliğe katıldığını, dolayısıyla muhalif olan ve muhalif görünenin de bu ala- na dolduğunu bu alanı doldurduğunu söyleyebiliriz. Ve buradan, eleştiri etkinliğinin eleştirisini yönelteceğini umduğumuz kurum olarak edebiya- tın bu geniş alanla nasıl ilişkiye gir- diği, kendini nasıl konumlandığı, edebiyat ve eleştiri bütünü açısından temel ve önemli görünüyor.

Edebiyat yeterlilik düzeyinde üre- tilmiyorsa eleştiri etkinliğinin yetkin- lik ve yeterliliğinden söz etmek müm- kün görünmüyor. Çok iyi bildiğim bir mesele değil ama edebiyatı tetikleyen bir eleştiri olmuş mudur? Hiç sanmı- yorum. Önce ve ilk tepkiyi veren san- natur; eleştiri, sanatın ne olduğunu anlamaya ve geniş insan kesimlerince anlaşılır kalmaya yönelik bir etkinli- k; bazen sanıldığı ve iddia edildiği gibi kendi başına bir etkinlik değil- dir; tabiatı böyle değildir. Dolayısı- la kendi adıma önemli ve büyük bir edebiyatın parçası olmadığını gayet iyi biliyorum ve önemli ve büyük bir eleştiri ortamının bulunmamasını bir eksiklik olarak görsem bile, bundan bir umut kırıklığı yaşamadığımı söy- leyebilirim.

Çağcıl edebiyatın estetik amacının dış gerçekliği yeniden kurmak olduğu- nu düşündüğümüzde sizin romanları-

nızdaki yabancılaşma ve yabacılaş- tırmanın anlamın ötesinde yeni bir dile hizmet eden kavramlar olduğunu söy- leyebilir miyiz? Veya özce, bir biçim çabası içinde misiniz?

Ben felsefi olarak yabancılaşma kavramını yanlış buluyorum. Böyle bir kavramı kabul edebilmemiz için bir "töz" kabul etmeliyiz. Bir insan tözü olduğunu kabul etmeliyiz. Yabancılaş- tığımız bu töz varlıktan uzaklaştığımız ileri sürmeliyiz. İnsanın bir özü var mı? Ben bir temeli olmakla birlikte; hayvan varlık olarak temel, bir tür canlılık temeli, memeli bir tür olarak bir temeli seçebileceğimizi ama bunu yaparak kendimizi yeryüzünü kapla- yan beş bin civarında memeliyle aynı esasa dayandıracağımızı söyleyebilirim. Kültüre dayanarak onun yarattığı bir tözsellikten zaten söz etmeyi doğ- ru bulmam. Sonradan kurgulanmış milletler ya da dinler bize bu zemini sunmuyor. En büyük dinin birkaç bin yıllık temeli var. Uluslaşmamız birkaç yüzyıllık. Daha kadim temellerde ise, apaçık hayatta kalma mücadelesi için- de bir varlık olarak memeli bir türün doğayla girdiği büyük etkileşimi bu- luyoruz.

İki milyon yıla varan bir evrim sü- recinden bahsediyoruz ve doğa ile insanımsı primatların temel ilişki bi- çimi, ön-insanın doğaya eşlik etmesi biçimindeydi. Eklemlenen asıl varlık doğanın bizzat kendisiydi. Temel kuv- vetin Doğanın kendisi olduğu, insan türünün var oluşunu sürdürmek için o kuvvetin saçılan etkileriyle uyum içinde bulunması gerektiği zamanlar milyon iki yıl sürdü. Bir temel töz la- zım geliyorsa, buradan elde edebiliriz kanımca.

Doğayla iki biçimde ilişki kurabili- yoruz. İlki bu. Dişil diyebileceğimiz bir biçimde, uyumla ve esnek biçimde hayatta kalmayı başarmış bir türüz; yaşamının mümkün olduğunu bu bi- çimde, türümüzün devamlılığından çıkarabiliriz. Yani geçerliliği olan bir ilişki kurma modeli bu. (Bunu der- ken, yeniden ilkel topluluklar düze- yinde yaşamayı önermediğim kestiri- lebilir sanırım).

İkinci ilişki kurma modelini yeni keşfettik; kapitalist üretim biçimiyle birlikte ortaya çıkıyor. Doğayı esas alan ve onun kuvvetlerine eşlik eden bir yaşama biçimi değil, doğayı egemenliği altına almaya ve onun kuvvet- lerine baş eğdirme biçiminde gelişen bir model. Artık büyük ve bereketli ormanları sadece yüzölçümlerine bak- kıp ne kadar kereste barındırdığını hesap ederken düşünürüz. Binlerce ve binlerce bitkiden beslendiğimiz şifa bulduğumuz uyumak için gölgelerine sokulduğumuz su kenarlarında yıka- nıp sularını içtiğimiz büyük ve verimli yaşam alanları olarak değil; kereste.

Bir çare ortaya çıkacaksa umu- lur ki bu insanın kendi içinde bulunan kuvvet- lerinden kalkı- sacak. Edebiyat bu kuvvetlerden sadece bir tanesi. O da ekleyecek ve üzerine düşeni yapacaktır. Ken- di yetkinliğini kuracak, sözünü söyleyecektir. Bir tür kurtuluş reçetesi önermek elbette onun işleri arasında bulunmuyor.

(Çünkü durmadan kâğıt talep eden bir sanayi modeli içindeyiz; kalın ve çoksatan kitapları yazarak zengin ol- maya ünlü olmaya çalışan bütün bu "sektör bileşenleri"nin de katkılarıyla bakıyoruz ormanlara!)

Akışı karşısında saygıyla dolduğu- muz büyük nehirlerin havza ve del- talarına yerleşip balıkçılık yapan eski insan, yerini o nehrin akışını kesinti- ye uğratan barajlar kuran insanlara bıraktı. Egemenlik ve hüküm altına alıp efendilikle işgal etme, eril bir ilişki kurma biçimi. Yenilgimizi hazırlayan ve onu giderek keskinleştiren şey de bu. Eril olan sadece doğaya ege- menlik biçiminde çıkmıyor ortaya. En basit insanlar arası ilişkilerde bile kimin kime egemen olacağı meselesi ilk mesguliyetimiz oluyor. Kimin kimi yeneceği, kimin kime diz çöktüreceğini anlamak için kuvvetlerimizi birbiri- mizin üzerine salıyoruz.

Temel arayarak buralara geldik. Temel aslında doğayla ilişkimizi bir- birimizle ilişkimizi feminen tarzda yeniden inşa etmektedir bana göre. Bu eski ve kadim yol, türümüzü büyük zorluklar içinde evrimini kesintiye uğ- ratmaksızın bu güne ulaştıran büyük bir rehberdir.

Bişim arayışı ise, bundan kaçına- mayacağımı sanıyorum. Giderek karma- şıklaşan bir dünya üzerinde bu- lunmak zorundayız. Şehirlerin büyük kuvvetlerin kesişme alanları olduğu- na tanık oluyoruz. Aynı anda birçok noktadan kaynaklanan etkilerin ve onların savruntu ve serpintilerinin bedenimize algılarımıza bilincimize etki ettiğini bıçaklayarak kendilerini duyurduklarını görüyoruz ve halen basit ritmik metinler yazmaya devam ediyoruz. Bir düzlem üzerinde yazı- yoruz; edebiyatta bir bilincin yazı- bir şey sadece olup biterken hayatta bir bilincin içinde aynı anda onlarca şey oluyor. Metinlerimizin bu günkü durumu bence içler acısıdır. Artık ha- yatın parçalı bütününe denk metinler için çalışmaya başlamalıyız.

Estetik açıdan algılanabilir olma- ya özen gösteririm, doğru bu. Takip edilemeyen metin metin değildir. Bir Beckett kadar dilin dibinde yazmam doğal olarak, aslında bir tür romantik akar barındırır benim yazım. Bunları benim irdelemem gerekir. Sadece yazmakla işgal etmek zaten yeterince zor, bir de ben ne yazıyor, ne yapıyo- rum diye teknik arka planı anlatmaya kalkışmasam daha uygun. Ama bilin ki bir teknik arka plan var ve bunu he- sap ederek çalışıyorum, sadece kendi adıma konuşum bu noktada.

"Mucizevi bir dünyanın içindeyiz ve mucizeleri deneyimlemek yerine, klimalı odalarda aptallar için üretilmiş televizyon dizileri izleyerek öldürüyo- ruz hayatımızı" diyorsunuz. Sizce ne

yapmalı, açar mısınız bunu?

Eğer bu, pratik politika alanına yönelik bir soruysa. Ne yapılması gerektiğini hepimiz biliyoruz bence. Gezi Parkı eylemlerinde ortaya saçılan o büyük ve muhteşem kuvvetlerini düşünün insanın. Çoğaltıp yaygınlaştırmamız gereken insan olma biçimleri üzerine de epey örnek gördük bu dönemde. Ve henüz özgür varlıklar olarak nasıl ve neler üzerinden gerçekleştireceğimizi kestiremeyiz bile.

Bizim için gelecek iktidar olmakta ya da iktidara aday örgütlerde bulunmuyor. Biz, hayata el koymanın yolları üzerine düşünmeliyiz. Diyelim devrimci bütün kuvvetlerimizi mahallelerde ücretsiz ya da buna yakın kreşler açmaya yönlendirebilsek, dokunmadığımız hayat kalmazdı. Çocukların aileleriyle dolaysız ilişki. Ortaya çıkacak boş zamanlar hakkında bir tasavvurda bulunmaksızın, bir yeni nesil hareketi olarak kreşler. Yaygın alternatif eğitim sistemi kurabiliriz. Silahlı bir eylemciyi korumak illegal alanda yaşamak için gerekli kuvvetleri tahmin bile edemezsiniz. İktidar adayı sözüm ona “sol” örgütlerin boşu giden enerjilerini hayata dokunacak ve onu gerçekten dönüştürecek işlere akıtılabilecek, kuşkusuz daha devrimci bir iş yapmış olurduk. Mahallelerde etkin ve yaygın kültür evleri örgütlemeliyiz. Yeni müzik, yeni tiyatro, yeni sinema yapmalıyız. Yeni insan yapmalıyız.

Mahalle aralarında kalmış boş aralarda ortak yemekler yemek sonrası bağlama gitar eşliğinde bir aradılığı sürdürecektir ateş başı etkinlikleri yapmalıyız. Mutlu da oluruz. İş olarak değil, alternatif yaşama biçimleri olarak.

Plastik kartlarımızı bir kerede hep birlikte kaldırıp atmaya düşünelim derim.

Ya da en büyük eylem olarak büyük şehir makinesini kırıp atalım; terk edelim şehirleri!

İnsan olmayı terk edelim!

Yeni yataklarda uyumaya meyledeyim. Yeni ışıklarda görmeye. Yeni seslerle tanışalım. Gerçek bir kurt uluyuşunu duymadan ölmek kadar kötü ne tasavvur edilebilir; böyle bir yoksulluk ve yoksulluk bizimkisi.

Bilmiyorum, birlikte düşünelim diyorum.

Adorno, “Lirik Şiir ve Toplum Üzerine” adlı makalesinde lirik şiirin, dünyanın kapitalizm dolayımında “şeyleşme” sine ve burjuva ideolojisinin bu “şeyleşme”yi gizleyip örtbas etmesine karşı, “kendine özgü bir muhalefet”i dile getirdiğini söylüyor ve “lirik yapıt, daima bir toplumsal çatışmanın öznel ifadesidir” diyor. Siz şiirle bağınızı nasıl açıklıyorsunuz? “Hâlâ yan yana gelmemiş sözcükler var” diyordu biri, o da size yakın sanıyorum.

Metni sanırım okudum. Baka-

rım. Elinizden alınan şeyi geri almaya çalışsınız; hele bu yitirdiğiniz doğansa. Lirik şiir doğanın akışını teninde bedeninde ruhunda hisseden temel varlık’ın bu akışa eşlik etmesiyle mümkün değil midir? İnorganik olanla organik olanın sınırında geçiren bir zar gibi her iki tarafı da hissederken deneyimleyerek birbirinden habersiz bu iki alanın birbirine açıldığı bölge. Şiirde anlamın değil ezginin işlediğine tanık oluruz. Ama belki de asıl işleyen örtülü bir anlamın yaratıldığı ezgidir; anlam da kendini açık etme çabasına girmez elbette ama oradadır bize soluk biçimde kendini göstermeye hazır ve fakat görebilecek bir açıklıkta bulunmamız ve kendimizi örtülü bir hakikati almaya kadar açmamız dolayısıyla bizde örtülü olan doldurularak örtülmüş olanı şiiri alımlamaya yani hayatın büyük ve kudretli ritmiyle örtüşen şeyi dolayısıyla hayatın bizzat kendisini belki hülasasını almaya açık olmamız gerekmektedir.

Doğanın tanıdığı şey anlam değil müziktir elbette. Ritm, doğadan gelir. Nefes alan kalbi çarpan canlılığın ritmidir ama acıklımanın da ritmi ve cinsel eylemin ritmi ve dalgaların ritmi. Mevsimlerin ve güneş adını verdiğimiz o yüce varlık’ın ve ay denen muhteşem ve örtülü şeyin doğmasının batmasının açması ve kapanmasının ritmi ve alttan vurarak gelen tepeden gelen hayatı patlatan yeniden yeşerten doğanın bilinmez yerlerden büyük kuvvetleriyle her yanı saran müthiş ritmi. Bunların sesleri ve çoğalmanın, azalmanın, yükselmenin ve alçalmanın, dağların ve vadilerin ve yürümenin kendine has duru ritmi... Yitirilen şey doğanın parçası onun kuvvetlerinin eşlikçisi olmaktadır. Bunun yerine kendini doğanın egemeni efendisi gören, hayatın her alanına el koyan bitki tohumlarından hayvan yetiştiriciliğine kadar her şeyi ele geçirmeye çalışan bir kültür ürettik ve doğanın bize bunu ödetmeyeceğini safca düşünüyör olamayız.

Lirik şiir yabancılaştığımız (evet, burada apaçık bir öz var; tözsel varlık olarak Doğa) koptuğumuz kopartıldığımız asla yok olmayan o alana geri dönüşün iz ve emarelerini taşır her zaman. Bu, tam da modern zamanların elimizden aldığı şeydir ve üzerinde yükselceğimiz zemin, bu olsa gerektir.

Ritmimizi yitirdiğimizi söylemek gerek. Günümüzün ritmini televizyon programları işyerine varış ve ayrılış saatlerimiz yolculuk etmek için kullanmak zorunda olduğumuz araçların ritmi başka araçlarla birlikte belirlenen trafiğin doğaüstü ritmi AVM’lerin açılış ve kapanış saatlerinin ritmi büyük gösteri ve spor organizasyonlarının

ritmi gibi şeyler belirliyor. Uyumak ve uyanmakla ilgili kontrolümüzü yitirdik. Bedenimizin belirleyicisi ve onun ihtiyaç ve isteklerinin takipçisi değiliz, olma şansız da yok. Ritmini yitirenin müziğini yani uyumunu ve ezgisini yitirdiğini de söyleyebiliriz. Kapitalist üretim ve paylaşım biçimi, bunun kültürü hayatımızın doğal döngüsüne el koymuş durumdadır. Henüz rüyalarımıza reklam enjekte etmedilerse de, bu, bunu düşünmedikleri anlamına gelmez.

Direnmenin bütün yol ve kanallarını bulmak ve açmak gerekir. Lirik olan, bizi kendi doğal ritim ve düzenimize coşkusal bir bağlam içinde çağırma ilgilidir.

Durmadan bir şeyler yazmak söylemek zorunda değiliz; ben de değilim açıkçası. Böyle hissetmiyorum. Yazarak direndiğimi düşünüyorum, doğru. Direnmeye çağırıyorum da; bu da doğru. En basit şeylerden, yemek yemekten uyumaktan sevimden söz ederken bile artık politik olmak zorunda olduğumuz zamanlarda yaşıyoruz. Bu, özel ve örgütlenmiş bir saldırı değil kanımca; sistemin mantıki sonuçlarına varmasıyla ilgili bir durum. Hiç kimse oturup insanları nasıl sonuna kadar işgal edebiliriz diye düşünmüyor; insanlardan nasıl kâr elde edebiliriz diye düşünmüyor. Ne doğaya ne kendine ne türdeşlerine başka bir bakma biçimi olabileceğini unutmış görünen bütün bir insan soyu ve ezilenlerin dili olarak lirik şiir; pek tatmin edici değil bütün bunlar.

Bize daha büyük bir şey gerek; bir eylem! Hayatı temelden dönüştürecek yeni bir vücutlanma, yeni bir akar bulma, yeni bir imkân, daha farklı; insandaki potansiyellerden yapılabilecek bir şey ama. Şiirden etkilenmek ya da şiir yazmak değil şiirin bedeni bizzat kendisi olmak onun ruhunu taşımak gibi bir şey. Kurt ve baykuş ve balık ve sıçan ve mikrop ve kalay maddenin ve gök gürültüsü ve ağaç sağlamlığı ve lav akıntısı ve dalga türünden şeylerle yeni bir akrabalık inşa edebileceğimiz bir zemin. Belki.

Gerçekten ne neyi nasıl yapmamız gerektiği konusunda ne de şiir bağlamında apaçık fikirlerim yok. Özgür olmanın insan oluş’un ötesinde mümkün bulunduğunu düşünüyorum. Bunu ancak birlikte örgütleyebileceğimizi düşünüyorum. Şiir gündelik dilin ve açıkçası politikanın da ötesine doğru bir sıçrayış imkânı veriyor. Bütün bunları imkânları olanak ve olasılıkları denemeye değer buluyorum. Nasıl özgür varlıklara dönüşebiliriz meselesi elbette politik bir meseledir. Ve politika doğası gereği insanlar arası ilişki üzerinden şekillenir. Dolayısıyla soru ve sorunlarımız birbirine benziyor; yanıtları birlikte üretmeliyiz. *

Resul

Kimdir/Nedir?

“Edebiyat başı başına ilişkilerle, danslarla, kır gezileriyle ve kazalarla ilgilenmek yerine manevi durumlarla daha fazla ilgilenmeye başlasa ne olurdu?.. Zihnin uzak köşelerinde farkında olmadan gerçekleşen gizli kıpırdanışlar, izlenimlerin hesaplanamaz karmaşası, hayal gücünün merceğ altında görülen nefis yaşantısı, duygu ve düşüncelerin rasgele hareketi, kalbin ve beynin gidilmemiş yollarda yol bilmez iz bilmez seyahatleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmamız gerekiyor...”

Knut Hamsun

Edebiyatın zihnin işleyişi hatta zihnin işleyişine direnen bir bedende yeniden var olup kendine oradan bir bakış atma ihtimali sunma meselesi Hüseyin Kıran'ın “Resul” romanında kitabın baştan sona tüm meselesini oluşturuyor. Tabii mesele bu olunca Resul'ün kendini nasıl anlattığı, anlatmaya çalıştığı kimi zaman da susması ancak o sustuğu zamanlarda bile konuşmak, haykırmak için bir yol bulmaya çabalaması Kıran'ın metnini bir anlatma/anlatamama eksenine dönüştürüyor.

Resul, Resul olan ben, Hafize Kadın, Hafize annenin kocası, Mahir, Işıl... Hiçbiri roman boyunca tam olarak betimlenip okurun gözleri önüne getirilmiyor. Her şey, tek bir şey dışında her şey muğlak: İşkence...

Resul yaşamaktan, yaşıyor olmaktan, bedenyle zihni arasına konulan engellerden, köpekleşmekten, insanlaşmaktan, iç organlarına dokunup onu ele geçirmeye çalışan kimi zaman kendi kimi zaman başkası görüntüsündeki eziyetten hiçbir zaman ari kalmıyor.

Kendi bedenini bir ev/hapishaneyeye çeviren dışarı ve kendi içi onu sürekli oyup bir başka şeye dönüştürüyor: Önce bir köpek sonra ise tamamen kendinden kendini icat ettiği bir heykel ve sonrasında nesnelere sıçrayıp onlara dönüşebilen bir madde... Kendisinden akışkan bir madde gibi bahsediyor sürekli. Bu yüzden bilinç ile beden arasında durmadan sınırlar çiziyor. Romanın sonunda kendisinden bir heykel ve sonra akışkan bir nesne yaratabilmesi belki de sonunda sırf bilinç olmayı başarabilmesi... Nitekim beden ve bilinç arasındaki bu ayrımın yaşamda bir sorun yarattığı da gerçek ve romanın daha başlangıcında bu ikisinin savaşı karşımıza çıkıyor: “Hiç tartışmadan bilmeden ölçmeden yaşamalı. Bir beden olarak. O zaman acı da olmayacak.

Sadece yaşamak olacak. Acıyı işe karıştırmamalı, ya da eğer bilinci susturamıyorsak gövdenin yaşaması bastırılmalı; salt bilinç olarak kalmalı. Bilinç bedenden, beden bilinçten haberi olduğu sürece, birbirleri hakkında bildikleri düşündükleri eleştirebildikleri doğru buldukları yanlış buldukları değişmek ve değiştirmek istedikleri dışladıkları ve benimsedikleri olduğu sürece yaşamak zor.” (15)

Yaşamının zorluğu romandaki anlatıcı karakterin anlatımını da zorlayan bir durum. “Resul”ün anlatısındaki muğlaklığın kendini en çok hissettirdiği yerler bilincin silindiği veya anlatıcının zihninin karıştığı yerler. Anlatıcının zihninin karıştığı yerlerde sık sık anlatı birinci şahıs ve üçüncü şahıs arasında gidip geliyor. Burada genellikle önce 3. şahıs anlatıyla dışarıdan kendine bakıyor, sonra oradan kendine atlayarak içe, 1. şahsa geçiyor:

“Kadının yüzü katlaşıyordu Resul’ü süzdükçe. Düşmanca, kindar bir ifadeye büründü yemeninin çevrelediği yüz. Bir daha hiç unutamayacağı bir an yaşıyormuş gibi dikkatliydi. Buruşuyordu gitgide. Gitgide hırçınlaşıyordu hali tavrı, hemen bir şey yapılmazsa iğrenç bir noktaya dönüşecek, kılı bir et parçasından ibaret kalacaktı. İçeri çekilip hızla çarptı kapıyı.

Peki, şimdi ne yapmalı? Yatağa düşecek... tatlı tatlı... ılık yumuşak saracak... hayır! Yok uykum ki! Acıklı karnı. Ona yiyecek verecek. Yiyecek. Ekmek. Ben emeği ne zaman gördüm en son? Akşam, Şimdi?” (19)

Yukarıdaki alıntıda ve bir önceki alıntıda görüleceği üzere anlatıcının zihni karıştığında noktalamaya işaretleri bir anlam taşımamakta, sözcükler ardi ardına dizilmekte. İkinci alıntıda ise ikinci paragrafta kendisi, olanlar üzerine düşünmeye başladığında bulanıklaşan zihnin aksinde ilk paragraftaki anlatıcının keskin görüşlülüğü ve netliği, betimleyici tavrı öne çıkıyor. Nitekim romanın sonunda akışkan bir maddeye dönüşebilen anlatıcı karakter, romanda sürekli olarak sevimsiz bir şekilde anlatılan Mahir'in bedenine girdiğinde sadece bir et yığınından bahseder. Bilinç bile bu bedeni harekete geçirmeye yetmez. Burada Mahir, aynı zamanda anlatımın üçüncü şahsa geçtiğinde dışarıdan gören, betimleyen, otoriter bakış açısının içeriye girdiğindeki pislik ve kofluktan ibaret bir et yığını olmasıyla yukarıdaki alıntıda ilk paragraftaki anlatıcının tutumuna da bir gönder-

me yapar. Roman boyunca anlatımın sık sık yer değiştirmesi, bir gören ve bir duyan şeklinde nitelendirebileceğimiz iki anlatıcı arasında gidip gelmesi de romanın bu dönüşümün ilerleyen bir zincirdeki halkalar gibi yavaş yavaş gerçekleşmesiyle ilerleyen bir yapıya, aslında Resul'ün sonrasında dönüştüğü kendine dışarıdan bakarken içeriye girip kendi yaptığı katı bir heykel olmasıyla da paralellik gösterir.

Kendine bir ev, barınak, koza yapmak isteyen Resul'ün benliği, anne karnındaki bebeğin aldığı şeklindeki pozisyonuyla bir yeniden doğuş gerçekleştirme çabasının kendisini de bertaraf eder. Çünkü kabuk bağlayarak korunmaya çalışmasına rağmen bilinç ve beden uyumsuzluğu bu yeniden doğuşu sekteye uğratmakta, ancak dönüşümü, bir başka varlığa, unsura transfer olmayı mümkün kılabilmektedir. Köpek olarak yaşadıkları, hissettikleri ve duydukları bir yeniden doğuştan çok zorunlu/gönüllü dönüşümün bedende yarattıklarını gözler önüne serer. Anlatıcı bize her şeyi bir köpek bilincinden anlatmaya başlar; köpeğin bedenindeki izlerine, bilincin izlenimlerinden daha sonra ulaşırsınız. Bu şekilde, anlatı bir sonraki aşamaya hep, birden geçiriliyor gibi gösterilmesine rağmen bir yavaşlık hatta zaman zaman duraksamalar da edinilir. Bu duraksamalar zihnin iyice bulanıklaşmasıyla yavaşlıktan hızlılığa doğru terfi edecektir: “Önce bir cam duvara kadar yüzüyor sonra küçük kanat hareketleriyle dönüyor diğer duvara ulaşıyor sonra küçük kanat hareketleriyle dönüyor diğer duvara ulaşıyor sonra küçük kanat hareketleriyle dönüyor diğer duvara ulaşıyor sonra küçük kanat hareketleriyle dönüyor hep aynı şeyleri yapmanın sonsuz boşunallığının eriten rahatlatıcılığı; hep aynı yemi yemenin hep aynı saatte verilmiş ki – aç kalmak yoksa hiç, nasıl doyulur?- sonra hep aynı boyalı kayanın delikli girintilerini.” (31)

Kendinin bedenden koparmak, bu koparmayı sağlamak için yaşamda soluk almaksızın debelenmek ve sonunda Daire'nin ya da “dairenin” içinde hap solmak, oradan kurtulmaya çalışmak, bir ben olmak, ağacın toprağında kendine bir yer bulmaya çalışmak... Bunların hem tek tek hepsi hem de bir arada hepsi Resul... Dişlemek, yutmak, soğurmak, sindirmek, kanamak, yemek... Bu eylemlerin aynı zamanda edilgen tüm halleri... isteği ve kaçma, uzaklaşma durumları. Bu yazı, “Resul” için sadece bir başlangıç... Hüseyin Kıran, “Resul” ile Türkçe edebiyatın ender kitaplarından birine imza atmış. Okurunu çok düşündürecek bir roman “Resul”... *

SEVAL ŞAHİN
sevals@gmail.com

Resul yaşamaktan, yaşıyor olmaktan, bedenyle zihni arasına konulan engellerden, köpekleşmekten, insanlaşmaktan, iç organlarına dokunup onu ele geçirmeye çalışan kimi zaman kendi kimi zaman başkası görüntüsündeki eziyetten hiçbir zaman ari kalmıyor.

Gecedeğiden

Bir yokoluş hikâyesi

Her şeyi unutturum, planları, hesapları bırakırım; mantığı denize atarım, iç çekmelerle göğsümü şişirir güçlendiririm; davranışlarına hükmeden sistemin acısını çekmemem için bana gerekli bir alıştırmadır bu. Başkaları gündüz erdemli olur, gece ise günah işler; bense gündüzleri riyakâr, geceleri ise saf arzuyumdur.

Soren Kiergaard/Baştan Çıkarıcının Günlüğü

“Gecedeğiden” varoluş ve sesin üzerine yürüyen ama bir taraftan da yok oluşun ve sessizliğin güzellemesini yapan bir Hüseyin Kıran romanı. Bir tür bilinememe, içe kapanma, benliğin inkârına dönüşen bu yokoluşta kahramanımız kendisine sığınacak, günü kötürüm eden karanlıkla varlığını duyumsamaya çalışacaktır. Peki, neden bu duyumsama için karanlık bir atmosfer tercih edilmiştir? Neden gece ve onunla gelen her şey bu denli arzulanmıştır?

A.Alvarez “Gece” adlı kitabında şunları söyler, “Gece; uykunun, korku ve tehlikenin zamanıdır. Karanlık kötülüklerle gebedir, korku bilinmeyenden beslenir. Uyku, insanın savunmasız hâlidir; bilinçten de maskelerinden de soyunmuştur insan. (Alvarez, s.16)” Kahramanımız bu olumsuz ve sonuna kadar karanlık, tekinsiz metinde bilinçten ve maskelerinden soyunmak için kelimelerini gecede kusar. Kendisine dinlenmek için bir yer aradığında bir ağaç tepesini oldukça güvenli bulur. Böylece “Çenelerine köklü dişleri saplı, beslenmek için çevreyi kollayan altı ayaklı yırtıcılar, zahirle dolu gövdelelerini halka biçimli kaslarıyla iteleyerek ilerleyen mayhoş tatlı sürüngenler, kancalı ve güçsüz, bu yüzden de sinsi ve düzensiz çokayaklılar, en kötüsü, herhangi bir gerekçeyle gecede gezmeye çıkmış ve servi ve mermer dolu bu yere girmeye cesaret eden, karşılaştığı her öteki insana iğrenç, garip ve saplantılı bir ilgi göstermeye meyilli insanlar...” (-Kıran, s.12) kendisine ulaşamayacaktır. Kahramanımızın “en kötüsü” diyerek vurguladığı öteki insanlar onun için en tehlikeli ve nefret uyandıran yaratıklar. Toprağın üstü diğer tüm canlılar için bir gezinme ve avlanma alanı olduğundan gözünü toprağın altına diker. Böylece daha önce bir mahlûk tarafından in olarak kullanılan toprağın altını tercih eder ama yine de kendisini oraya ait hissetmemektedir. Tek isteği tehlikelerden kaçıp sığınabileceği bir yere

sahip olmaktır. İmgelerimizi paramparça eden gece hâlinde bu güçlere verebileceği hiçbir ad, hiçbir şekil, hiçbir renk ve hiçbir ışık yoktur ama yine de onların içinde kendi varlığını inşa etmeye çalışan kahraman dünya üzerindeki en tiksindirici ayrıntılara indirir okuyucusunu. Kullanılmış mendiller, çöplükler gibi.

Geceye sığınma hâli dışında kitapta dikkat çeken bir diğer ayrıntı ise “acı çekmek” kavramıdır. Ursula K. Le Guin’in bir hikâyesinde vurguladığı gibi “acıyı yüceltmek sevinci lanetlemektir.” gibi düşünür kahramanımız da. “Acı çekmeyen bir varlık tamamen değersizdir. Böylesi bir varlık, amaçsız varoluşuyla, yalnızca gerçekten yaşayanların hayatlarına bir fon oluşturuyordur.” Bu gibi ifadeler hem kendi içinde varlığını anlamlandırma çabasını yansıtırken hem de toplumsal bir duyarlılık anlamında acı çekmek kavramına gönderme yapmaktadır. “Bir ağaç sürüsünün yangın marifetiyle gördüğü zarar, böylesi bir durum karşısında acı çeken insanlar olduğu için anlamlı olabilir.” (Kıran, s.34) sonuçta. Bu fikirden sonra kahraman kendisine hizmet etmekle yükümlü bir mahlûk yaratma kararı alır. Fakat bunun öncesinde kendi var oluşunun öncesizliği üzerine düşünür, kimseden farklı olmadığını göstermek adına nasıl insan taklidi yaptığı üzerinde durur. Böylece ilk insan tasarısının ağızsız olması gerektiğine karar verir. Konuşamamak ve dilsizlik üzerine yapılan bu vurgu insan olmanın koşulları arasında yer edinir. Dil, toplumda kabul görmenin, bir yere ait olmanın da ilk koşuludur. Bundan dolayı kahraman toplumdan dışına çıkmayı, onlar tarafından kabul görmeyi yok olmayı istemenin, katılmış insan nefretinin de bir başka yansımasıdır.

Tanrıya öykünme, tanrılaşma hâli, kitabın omurgasını oluşturan temel düşüncelerden biridir. Bu fikir “acı çekmek” kavramıyla kitap boyunca beraber işlemektedir. Kahraman, yarattığı mahlûk için “acı çekmek” ve “hatırlamak” gibi iki önemli özelliği bahşederken ikilemde kalır. Bir tür dolorizmin bu fikirde etkili olduğunu söylemek mümkün. Erotik bir varlık olarak tasarladığı yaratısını acı ve zevk fikrinde bütünlüştürür. Soren Kiergaard’ın “Baştan Çıkarıcının Günlüğü” romanında olduğu gibi bir ruhun tarihsel gelişimi bağlamında da eseri okumak mümkündür. Yola girmek ve yoldan çıkmak üzerine yazılan bu eserde de “Gecedeğiden”de olduğu

gibi bir yoldan çıkma arzusu hâkimdir. Bahşedilen bir diğer özellik olan hatırlamak meselesi zannediyorum kahramana göre insan için en uygun duygudur. Zira kendisinin de dediği gibi insan arttırabilir. Her ikisinin de ortak yanı bu bağlamda çoğaltmaktır. Hatıralar da çoğalarak var olurlar hatta yazarın hastalık metaforunu kullanması da tesadüf değildir. Mikrop, insan ve hatıranın sürekli kendisini üreterek var oluşu rahatsızlık veren kavramlar olarak vurgulanmaktadır.

Kelimeleri kullanmanın sakıncaları, kelimenin yaratılışı konusundaki tesadüflük ve bunların insan yaşamı için ifade ettiği anlamların ne denli doğruluk taşıyabileceği kitap bünyesinde tartışmaya açılan konular arasındadır. Kast edilen anlamın gerçek olup olmadığı tartışma konusu oluştururken eylemin adı, amacı ve anlamının nasıl var olacağı konusuna da şüpheli yaklaşırlar. Dil ve ahlâk ilişkisinin aslında nasıl yoğlaşmış bir ilişki olduğu konusuna da kahraman gözüyle bir tutum geliştirilmektedir.

Her şeyiyle patlayan ve fıskıran dünya hayatına bir gecedeğiden olarak tepki gösteren kahramanın parça parça olmuş, bölünmüş kimliğinde her defasında farklı bir konunun içinde buluruz kendimizi. Kendi deforme olmuş hayatımıza, tembellik hakkımıza, bazı şeylerin aslında ne kadar boşunalık yüklü olduğuna dair bir yok oluş tecrübesi. Hayatın estetik, ahlâk, dinsel, tarihsel, felsefi aşamalarından birçok unsurun altını çizen eserde egemenlik tutkusuna, kişisel tarihsizliğe, insan nefretine, yok oluş arzusunun dair bir söz simetrisi yapıyor. Dünyanın dikey, yatay ve kesişen doğrularına ironik göndermelerle dolu, çoğu kez rahatsız eden bu eser tüm “gecedeğiden”lerin “yer altı”nın bir başka okuması. *

ARZUHAN BİRVAR
arzuhanbirvar@gmail.com

Geceye sığınma hâli dışında kitapta dikkat çeken bir diğer ayrıntı ise “acı çekmek” kavramıdır. Ursula K. Le Guin’in bir hikâyesinde vurguladığı gibi “acıyı yüceltmek sevinci lanetlemektir.” gibi düşünür kahramanımız da.

Benim Adım Meleklerin Hızasına Yazılıdır

Sed amentes sunt isti* (Ama bunlar deli)

Görsel sanatlarda geniş yer tutan ve bir esin kaynağı olarak kendini var eden delilik, edebiyat eserlerinde de aynı rolü üstlenmeye başladı. Elbette bunda psikanalitik kuramın edebiyata uyarlanmasının payı olduğu yadsınmaz bir gerçek. Zira Freud ve öğrencileri psikanalitik tezlerini savunurken çoğunlukla edebiyat eserlerinden yararlanmışlardır. (“Kral Oidipus” ve “Karamazov Kardeşler” gibi.) Bu sayede psikanalitik açıdan incelenebilir romanlara ilgi artarken delilik kimi zaman bir metafor kimi zaman da yazarı yazma eylemine yönlendiren bir güç olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Dini, felsefi, toplumsal ve siyasi normların en basitinden başlayıp karmaşığına doğru devam eden süreci kendine özgü anlatımla sorgulayan Hüseyin Kıran “Benim Adım Meleklerin Hızasına Yazılıdır” adlı eserinde anlattığı hikâyeyle İskoç psikiyatrist R.D. Laing’in “Delilik her zaman kişiliğin çökmesi olarak anlaşılacak zorunda değil. Bir büyük atılım olarak da düşünülebilir. Tutsaklık ve varoluşçu ölüm olduğu kadar, özgürleşme ve yeniden doğuşun da tohumlarını taşıyor olabilir,” görüşüyle paralel bir tutum içerisinde ilerliyor. İnsanlığından arınmak, bağısız, lekesiz bir formda yeniden başlamak için ölümü deneyen, bu sayede ölümsüzlüğe kavuşacağına emin kahramanın “Beni dünyaya bağlayan şeylerle ilişkimi koparmalı, kendi saf evrenimin içinde yaşamaya başlamalıyım,” sözleriyle açılır “Benim Adım Meleklerin Hızasına Yazılıdır”. Daha ilk cümleden kaotik bir hikâye okuyacağımızın mesajını veren yazar romanına görünmeyen bir labirent çizerken dikenli tellere karşı uyardığı okuyucusunu romanına hapseder. Gözlerini hastanede açan kahramanın adı hemşire vasıtasıyla bize iletilir. “Hey Ruhi Bey nasılsınız?” böylece bir anda Edip Cansever’in “Gördün mü hiç suyun yansımaları tuzda/Gördüm ben bu yaşam boyu imlitiyi / Benim de ayakta-balarım su alıyor” diyen Ruhi Bey’inde buluruz kendimizi. İlk nasıl oluştu? sorusu etrafında dolaylı olarak kendi varoluşuna da sorgulayan Ruhi Bey içinden çıkamadığı yaratılış efsanesini yeniden yazmaya koyulur. İnsan, ben ve tin kim sorularını sürekli sorarak bir anksiyete, bir kriz eşliğindeymişesine düşüncelerini nefes nefese sıralamaktan kendini alamaz. Benleri arasında dolaşırken aslında karşısında birilerinin olması, onu anlamasını umar. Ancak umsa bile bu kişi/leri kütümseyen buna rağmen seven bir tutum içindedir. İnsanların

sevme edimi dışında herhangi bir şekilde, çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli olduklarını savunur Ruhi Bey. Yine de nihayetinde kararını verir, *ben olan ve ben olarak beni*, kendi varlığını tinini üzerinden soyarak, dinini ve peygamberliğini ilan eder. Din, eğitim, ahlak gibi dayatmalar karşısında farklı düşüncelerin bir hastalık belirtisi kabul edildiği sistem Ruhi Bey tarafından söyle dile getirilir. “*Karantınadaydık. Halk sağlığı açısından tehlike oluşturan bir grup insan... İnsan buluşucudur. Sizce olanı başkasına geçirirsiniz, istemeseniz de böyledir, geçirgenisiniz.*” Bu satırlar, kendi formuna uymayan her şeyi ezme seçen toplum karşısında sakladığımız –ya da karantinaya aldığımız– “öteki” olan duygularımızın, düşüncelerimizin kıscacı benliğimizin bugününü göstermesi açısından oldukça önemlidir. Başka bir söyleyişle, yazar yaşamın her alanında göz ardı ettiğimiz, varoluşlarını kabul etmemekten çekindiğimiz insanları ve onlara uyguladığımız normalleştirme sürecini tumarhane ve doktor metaforu ile anlatmıştır, diyebiliriz.

Ruhi Bey’e göre kendine yaşam alanı bulamadığı bu yaratılmış medeniyette var olmanın tek çıkar yolu, tüm varlıkları nesnelikten kurtulmak ve içlerini ruhla doldurmaktır. Nesnelere dünyası Ruhi Bey’e ihtiyaç duymadan var olur. İnsanlar da yanlış bir doğa olayı olarak kendi başlarına hareket eden nesnelere statüsünde sayılır o halde. Tıpkı gök cisimleri gibi. “*Gök cisimleriyle ilişkilerimiz, insanlarla ilişkilerimizin bir alegorisi olarak okunabilir; yoksa tersi mi?*” Elbette bir farkla. İnsanların gerçeğe eğilimi için görüş alanımıza girmesi asıldır. Yani eğer kişi onları duyumsarsa varlıklarıyla ete kemiğe bürünürler. Gözlerinizi, burnunuzu, kulaklarınızı tıkadığınız ve dokunmadığınız takdirde rahatsızsınız. Duyularınızdan birini açtığımızda ise insanı sadece o yönüyle var etmeye başlarız. Ruhi Bey, tumarhanede Tarık Karanlığıyararışık olarak benini yeniden doğurur. Artık kutsaldır, yere inmiştir. Bu yüzden de tebasına yaşanabilir yeni uygarlığının temellerini sunmaya başlar. Bu ritüel tüm dinlerdeki seyrinde gerçekleşir. Kutsal doğar, yeryüzüne gönderilir, dinini anlatır. Kendisine ihtiyaç duyan insanlara yardım etmeli, onlara doğru yolu göstermelidir. Elbette her dinde olduğu gibi işleri zora sokacak birileri olacaktır. Doktor Bey de bunlardan biridir. Ruhi Bey -ya da Tarık Karanlığıyararışık- ile doktorun konuşmaları yenidünya düze-

ninin bir alegorisi olarak romanda yerini bulmuştur. Yöneten-yönetilen ilişkisi ve hasta- doktor ilişkisi arasındaki benzerliği kullanan romanda doktorun sarf ettiği sözler dikkat çekicidir. “*Ben hastalık katiliyim diyebilirim. İlaç ve ameliyat yardımıyla hastalığı öldüren biriyim. Bir tür seri katil.*” “*Hasta, hastalığın kılıfıdır Ruhi Bey.*”, “*İntihar ödümü koparır benim.*” Doktorun konuştuğu satırlar din ve ahlak kurallarının, değişmez genel yargıların sesidir. Yazar, hastalık üzerinden “öteki” insanın, doktor üzerinden de toplumun -ya da sistemin- hicvini yapar. Ardından da tezini netleştirir. “*Yönetim gücünü oluşturan şey, başkalarının zayıflığıdır. Yoksa yönetimin kendine ait bir gücü yoktur.*” Don Kişot nasıl değirmenlere karşı giriştiği mücadeleyi kaybetmişse Ruhi Bey de hastaneye giriştiği mücadeleyi kaybetmiştir. Unuttuğu şey, insanlar mutlu anları unutmaya yazgılyken, kötülerini hatırlamaya ve tekrar tekrar yaşamaya mahkûmdur. Acının şehveti. Bütün o yazılan destanlar, ağıtlar, türküler...

Yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi “Benim Adım Meleklerin Hızasına Yazılıdır”da da dil ve üslup yer yer başkarakterin önüne geçiyor. Yeryüzünün sözcüklerden oluştuğunu vurgulayan Ruhi Bey, “*Dil, ne yazık ki berbat ve lanet bir doğurganlık arz ediyor. Onun hızına yetişilmiyor, onu az kullanmalıyız*” diyerek “halka halka bağlanmayan bir dil” vaat ediyor. Bu satırlar, yazarın yeni bir dil kurma, dilin sınırlarını sürekli genişletme -çünkü kültür dilden hızılır ve dilin içi sürekli doldurulur- tavrı açısından önemlidir. Ruhi Bey’in monologlarında oldukça varoluşçu bir dil kullanması, doktorun ise nevrotik konuşmalar yapması “normal”, “hasta”, “öteki” kavramlarını tekrar tekrar düşünmeye sevk etmektedir. Beckett, Foucault ve Deleuze izleri taşıyan roman, modern dünyanın kendine özgü eleştirisini kara bir ironi olarak sunuyor. Diyalogların absürtlüğü, sallanan temeller üzerine kurulu bu düzende toplumsal rollerin, statülerin, deli ve akıllının birbirine karıştığı mesajını vermesi yönüyle oldukça önemli. Sorguladığı, eleştirdiği şeyleri okurun gözü önüne koymak yerine, arka planı düşünmeye sevk etmesi ise Hüseyin Kıran’ı dil tavrı ile birlikte Türkçe edebiyat içerisinde farklı bir yere taşıyor. *

CANSU ÖZYURT
bcozyurt@gmail.com

Yazarın diğer eserlerinde olduğu gibi “Benim Adım Meleklerin Hızasına Yazılıdır”da da dil ve üslup yer yer başkarakterin önüne geçiyor. Yeryüzünün sözcüklerden oluştuğunu vurgulayan Ruhi Bey, “Dil, ne yazık ki berbat ve lanet bir doğurganlık arz ediyor. Onun hızına yetişilmiyor, onu az kullanmalıyız” diyerek “halka halka bağlanmayan bir dil” vaat ediyor.